

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บรรดาสิ่งของสำหรับอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้น เครื่องปั้นดินเผาที่มีพัฒนาการที่ยาวนาน จากหลักฐานทางโบราณคดีมีรายงานว่าได้มีการทำภาชนะด้วยดินเผาเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้วหรือไม่น้อยกว่า 8,000 ปี (สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2528) และแหล่งโบราณคดีในประเทศไทยได้มีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาเป็นจำนวนมากมายหลายชนิด มีทั้งที่ผลิตจากแหล่งเตาเผาในประเทศเช่น เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง อุดรธานี เครื่องสังคโลก สุโขทัย เครื่องถ้วยสันกำแพง เชียงใหม่ และที่ผลิตจากต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น อิตาลี ฝรั่งเศส สเปน เนเธอร์แลนด์ และอังกฤษ ซึ่งได้ถูกนำเข้ามาเพื่อใช้สอยและจำหน่ายให้กับกลุ่มชนบางกลุ่ม เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ผลิตและตกแต่งด้วยเทคนิคและลวดลายที่แตกต่างกัน ตามความสามารถของช่างปั้นในแต่ละท้องถิ่นหรือตามสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของแต่ละชุมชน ซึ่งบางแห่งอาจมีแหล่งดินที่อุดมสมบูรณ์ เอื้ออำนวยต่อการทำเครื่องปั้นดินเผา ชุมชนบางแห่งมีพื้นที่ติดต่อกัน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนศิลปะซึ่งกันและกัน ในระยะแรกการทำเครื่องปั้นดินเผาเพื่อใช้ภายในกลุ่มของตนเองและสามารถพัฒนาจนกลายเป็นอุตสาหกรรม (ปวิวรรต ธรรมมาปรีชากร และกฤษฎา พินศรี, 2533)

หมู่บ้านเหมืองกง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่มีความเก่าแก่ ที่มีลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา คือ เนื้อผลิตภัณฑ์มีสีแดง สีน้ำตาล มีความพรุนตัวและมีเปอร์เซ็นต์การดูดซึมน้ำสูง ทำให้น้ำที่ใส่ในภาชนะดินเผานี้มีความเย็น ได้แก่น้ำหม้อ น้ำคั้น (คณโท) ตลอดจนผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ในชีวิตประจำวันและที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตามขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น โดยได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ตั้งเป็นศูนย์เครื่องปั้นดินเผาเชียงใหม่ ที่หมู่บ้านแห่งนี้เมื่อปี พ.ศ. 2531 มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตหัตถกรรมไทยและการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้สู่ชนบท การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านเหมืองกงเป็นการทำกันภายในครอบครัว และวิธีการผลิตที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันยังคงเป็นกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รูปแบบหรือรูปทรงของภาชนะเครื่องปั้นดินเผานั้น แม้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เพียงเล็กน้อย ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ยังคงลักษณะเฉพาะท้องถิ่นอยู่ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2536) โดยเฉพาะภาชนะเครื่องปั้นดินเผาประเภทน้ำหม้อและ

น้ำดัน ยังคงลักษณะเฉพาะถิ่นและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างน่าสนใจ ส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่ทำเพิ่มขึ้นใหม่เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคหรือตลาด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประเภทกระถางต้นไม้ รูปสัตว์ประดับตกแต่งสวนหรือสนาม แจกันเพื่อใช้ประดับตกแต่งอาคารบ้านเรือน ชาวบ้านเมืองทุ่ง ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรืองานศิลปหัตถกรรมจำพวกเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นอาชีพที่สามารถทำรายได้ดี เป็นอาชีพที่เป็นทั้งการอนุรักษ์ศิลปและสร้างอาชีพให้กับชาวบ้านในท้องถิ่นให้มีรายได้ดี สามารถยกระดับการครองชีพให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและยังเป็นแหล่งการท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

ในภาวะที่ประเทศกำลังประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ แหล่งผลิตสินค้าหรือสถานประกอบการหลายแห่งกำลังตกอยู่ในฐานะลำบาก เนื่องจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ลดลง บางประเภทไม่มีความเคลื่อนไหวในตลาดการค้า จากปัญหาดังกล่าวหมู่บ้านที่ยึดการประกอบอาชีพหลายแห่งค่อย ๆ ปิดตัวลง แต่สภาพการทำมาค้าขายของบ้านเมืองทุ่งยังมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาไปตามปกติ ผู้คนยังคงนิยมซื้อหาผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ การประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผายังมีตลาดจำหน่ายไปเรื่อย ๆ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความคงอยู่ในอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา ของชาวบ้านเมืองทุ่งที่ยังคงดำเนินการอยู่ได้ โดยจะศึกษาปัจจัยต่าง ๆ นำผลจากการศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการสอนวิชาหัตถกรรมพื้นบ้านและวิชาสัมมนาวิชาชีพหัตถกรรม ระดับปริญญาตรี สาขาเครื่องปั้นดินเผา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ โดยนำข้อมูลมาประกอบการสอนตามหลักสูตรลักษณะรายวิชาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปั้นดินเผาเพื่อให้รู้ประวัติความเป็นมาของงานเครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่น รู้คุณค่าของงานเครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นตลอดจนการอนุรักษ์เครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่น การเตรียมวัตถุดิบสำหรับการขึ้นรูป มีทักษะในการตกแต่งและการขึ้นรูปตามแบบอย่างที่ได้ศึกษา และมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์เครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นให้คงอยู่และนำมาปรับปรุงในวิชาสัมมนาวิชาชีพหัตถกรรม ระดับปริญญาตรี สาขาเครื่องปั้นดินเผา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ โดยนำข้อมูลมาประกอบการสอนตามหลักสูตรลักษณะรายวิชาเพื่อศึกษาและปฏิบัติการให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบงานหัตถกรรม การรวบรวมและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานหัตถกรรม ประโยชน์ใช้สอย ความงาม ความคิด การผลิต การตลาด การวิจารณ์อย่างมีเหตุผล การบันทึกผลสรุปและการหาข้อมูลสนามและเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาในเชิงอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่สนใจได้รู้จักหมู่บ้านแห่งนี้อย่างทั่วถึง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคงอยู่ในอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้าน
เมืองกรุง
2. เพื่อหาแนวทางให้ชุมชนสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา
ในเชิงอนุรักษ์และพัฒนา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่
 - 1.1 บุคคลที่ประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาในหมู่บ้านเมืองกรุง หมู่ที่ 7 ตำบล
หนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบอาชีพนี้ไม่ต่ำกว่า 5 ปี
 - 1.2 หัวหน้าหน่วยงาน หัวหน้าสถานศึกษา อาจารย์ผู้สอน องค์กรท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง
อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคงอยู่ในอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านเมืองกรุง
ได้แก่ ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านการถ่ายทอดความรู้ ปัจจัยด้าน
การผลิตและปัจจัยด้านอื่น ๆ
 - 2.2 แนวทางให้ชุมชนสนับสนุน และส่งเสริมการประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาใน
เชิงอนุรักษ์และพัฒนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความคงอยู่ในอาชีพ หมายถึง ชาวบ้านเมืองกรุงที่ประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาและ
ไม่มีการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นหรือประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี
และปัจจุบันยังกระทำอยู่

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากดินโดยใช้แหล่งดินจากธรรมชาติแล้วนำมา
ผ่านกระบวนการเผาที่อุณหภูมิสูง จะได้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะสีแดงและสีน้ำตาล รูป
ทรงมีลักษณะเฉพาะแสดงให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผา

บ้านเหมืองกุง หมายถึง หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ 7 ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัด เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพหัตถกรรมท้องถิ่น ซึ่งมีรูปแบบ กระบวนการ ผลิตและลักษณะเนื้อดินปั้นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านเหมืองกุง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคงอยู่ในอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านเหมืองกุง
2. เป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา ในเชิงอนุรักษ์และพัฒนา
3. ได้ข้อมูลประกอบการสอนวิชาหัตถกรรมพื้นบ้านและวิชาสัมมนาวิชาชีพหัตถกรรม ระดับปริญญาตรี สาขาเครื่องปั้นดินเผา ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ